

Vogels in een Kooi

Vogels opzetten en dan doen lijken alsof ze leven, wie verzint er zoiets en waarom? Een vogel in een kooi is al eeuwen gemeengoed en we zien ze dan ook terug op schilderijen, prenten en tegeltableaus. Ze zijn niet weg te denken uit onze samenleving. Al eeuwen levensredder in de mijnen of in boerderijen in een kooitje boven de deur. Bij te weinig zuurstof of te veel koolstofdioxide legden zij het loodje, waardoor deze vogeltjes mensenlevens reddden!



Al in de klassieke oudheid verschijnen de eerste berichten over geautomatiseerde vogels. Meestal werden deze met water of met gewichten aangedreven, waarbij zij soms een fluittoon produceren. Een sierlijke vogel in een gouden kooi symbool voor rijkdom? Niet alleen dat, maar ook zeker een bijzonder vreugde brengend huisdier. Nog steeds geliefd bij menig dierenvriend; wie wordt er nu niet vertederd bij de aanblik van het fragiele dier?

Maar vanwaar de drang om dit bijzondere wezen te mechaniseren. Door zijn uitstraling of omdat hij er zich gemakkelijk voor leent! Hij is aandoenlijk, beweegt zijn kop, vleugels en staartje, snatert met zijn bek en brengt een vrolijk gezang ten gehore, en dat in een "handzaam formaat". Hij heeft zeker voordelen boven zijn huisvrienden het konijn, de hond, kat of hamster. Een wereldwijd vermaak voor jong en oud, arm en rijk.

Foto: Collectie Palace Museum, Beijing

In de 18^e eeuw waren er enkele uurwerkmakers die zich meester hebben gemaakt in het mechaniseren van siervogels. Menig gele kanarie of kardinaalsvogel zitten in de fraaie kooien van Pierre en Henri Jaquet-Droz. Later wordt deze traditie voortgezet door bekende 19^e eeuwse makers zoals; Bontems, Phalibois, Lambert en Bakert Troll en tot ver in de 20^e eeuw bouwde de Duitse firma Griesbaum, kooien, snuifdoosjes en fluitende figuren met vogelmechanismen.

Wie ooit het prachtige verhaal van Hans Christian Andersen " De Chinese Nachtegaal " heeft gehoord, vermoedt waarschijnlijk niet dat dit verhaal wel zeker een kern van waarheid bevat. Zo'n 80 jaar voor het verschijnen van dit sprookje (1843) leefde er een Keizer in China die zeer gefascineerd was door mechanische muziekinstrumenten. Deze Keizer "Qianlong" en zijn opvolgers waren in het bezit van duizenden mechanische instrumenten. Daaronder bevonden zich ook vergulde kooien met vrolijk gekleurde opgezette vogels. Op dit moment is hiervan een keizerlijk exemplaar in Utrecht. Na 150 jaar, stof, mot, vocht en vreselijke kou, hebben vooral de vogels zware tijden achter de rug. Als mottige levenloze wezens vertoeven ze troosteloos op hun stokkies, amper een blik waardig weggestopt in de depots van de Verboden stad in Beijing.

Maar hoe nu verder, wat te doen als er zo'n 80% van je verendek is verdwenen? Wat je ook doet; nadat je de "tangara's" zoals dit vogelras heet, hebt afgestoft en schoongemaakt blijft het een armoedig gezicht. Wie wordt er nu wel vrolijk van kale angevreten vogels? Het vogelmechanisme van de klok en het muziekspeelwerkje waren na een schoonmaak- en revisiebeurt weer hersteld. Maar de vogels! Treurig staarden ze voor zich uit met matte oogjes en gebroken snavels. Hier was weinig meer aan te redden.

De middelste van de drie had nog kans om wat op te fleuren. Veel werk maar de moeite waard. Los zittende veren zijn stuk voor stuk weer vastgezet, en hier en daar met wat gelijkkleurige veren opgevuld om het totaalbeeld niet te verstoren. Maar ja, die andere twee! Daarover is heel wat heen en weer gediscussieerd met onze Chinese collega's. En dan moet je als restaurator beslissingen nemen die soms grensoverschrijdend zijn, ook voor jezelf! Maar met het eindresultaat voor ogen en een nieuwe uitdaging in het vooruitzicht, vergeet je al snel waar je echt mee bezig bent: een vogel opzetten.



Welkom in de wereld van het prepareren, iets waaraan ik nog nooit had gedacht, en wat ik ook liever ook deed. Natuurlijk heb ik al jaren vogels weer opgefrist en veren geconsolideerd maar een mechanische vogel van een nieuwe huid voorzien was nieuw voor me! Gelukkig waren de vogels niet van een uitgestorven ras en konden we deze gefokte tangara's van een preparateur betrekken. Toch vreemd dat als je als uurwerkmaker in een reuzen koelcel je vogelhuidjes uit staat te zoeken. Gelukkig bood de preparateur aan om de huidjes van de vogeltjes af te halen. Het is maar goed dat je niet alles zelf hoeft te kunnen.

En daar liggen ze dan als lege jasjes te wachten op hun nieuwe lijf. Maar dan wel een bewegend lijf, wat het niet eenvoudiger maakt. Eerst het hoofd eraf snijden dan de staart en in achterwaartse volgorde op het houten lijf verlijmen. Het is even wennen maar het is gelukt! Zo hebben deze tangara's toch nog hun oude pootjes, bek en glazen oogjes behouden. Aandoenlijk kijken, fluiten en fladderen de drie beestjes weer vanuit hun gouden kooi. Maar waarom men het ooit verzonnen heeft? Ik weet het zeker, het is gewoon leuk!

Friedell ten Holt-Derksen
Restaurator

